

ПРОГРАМОВІ ВИМОГИ

до комплексного державного екзамену з української мови
на здобуття ОР “Бакалавра” для студентів денної та заочної форм навчання,
спеціальностей **035 Філологія (035.01 Українська мова і література),**
014 Середня освіта (014.01 Українська мова і література)

2023-2024 н. р.

СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРНА МОВА

1. Українська мова – національна мова українського народу. Місце української мови серед мов світу. Зв'язок української мови з іншими мовами.
2. Українська літературна мова та її головні риси. Мовна норма. Типи мовних норм. Шляхи і тенденції розвитку сучасної української літературної мови. Мовне законодавство та мовна політика в Україні.
3. Голосні і приголосні звуки, їх ознаки і творення. Класифікація голосних звуків.
4. Класифікація приголосних звуків: 1) за участю голосу і шуму; 2) за місцем творення; 3) за способом творення; 4) за відсутністю чи наявністю палаталізації; 5) за звуковим враженням.
5. Позиційні та комбінаторні зміни звуків. Позиційні зміни: кількісна і якісна редукція голосних, оглушення дзвінких приголосних у кінці слова, протеза.
6. Асиміляція приголосних і її різновиди: 1) асиміляція за дзвінкістю; 2) асиміляція за глухістю; 3) асиміляція за місцем і способом творення; 4) асиміляція за м'якістю; 5) асиміляція за твердістю.
7. Дисиміляція. Спрощення у групах приголосних. Подовження і подвоєння приголосних.
8. Склад як фонетична одиниця. Теорії складу. Характеристика складів. Український складоподіл.
9. Наголос. Характер українського наголосу. Фонетичне слово. Проклітики та енклітики.
10. Фонологія як розділ науки про мову. Фонема, її функції. Головний вияв і варіанти фонем. Диференційні ознаки фонем і їх нейтралізація. Фонологічна кореляція. Поняття про мінімальну пару.
11. Морфонологія як мовознавча дисципліна. Поняття про морф і морфону. Типи чергувань. Основні праці з питань української морфонології.
12. Морфонологічні чергування голосних: чергування /o/, /e/ // /i/; чергування /o/, /e/ // /o/; чергування /e/ // /o/ після шиплячих і /й/; звукосполучення -ри-, -ли-, -ро-, -ло- між приголосними.
13. Історичні чергування приголосних: чергування унаслідок I, II, III палаталізацій; чергування приголосних під впливом j.
14. Орфоепічні норми сучасної української літературної мови: вимова голосних, приголосних звуків; вимова звукосполучень; акцентні норми.
15. Орфографія як лінгвістична дисципліна. Основні поняття орфографії. Принципи української орфографії. Правописні проблеми кінця XX – початку XXI ст.
16. Графіка. Графічна система сучасної української літературної мови. Співвідношення між буквами і фонемами сучасної української літературної мови.
17. Слово – основна одиниця лексичної системи. Ознаки слова. Слово та поняття. Слово і номінативна функція мови. Лексичне значення слова. Типи лексичних

значень слів в українській мові.

18. Структура лексичного значення. Поняття лексеми. Компонентний аналіз значення слова. Внутрішня форма слова.
19. Багатозначність слова. Причини багатозначності. Співвідношення: багатозначність – синонімія – антонімія. Характер і організація лексико-семантичних варіантів у структурі полісемантичного слова.
20. Слова з прямим і переносним значенням. Основні способи перенесення значень слів. Метафора. Метонімія. Синекдоха. Однозначні слова. Терміни. Ознаки термінів.
21. Омоніми. Шляхи походження омонімів. Співвідношення полісемії та омонімії. Міжмовні омоніми. Синоніми. Джерела синонімії. Синонімічний ряд. Домінанта синонімічного ряду. Класифікація та стилістична роль синонімів.
22. Антоніми. Загальномовні та контекстуальні антоніми. Стилістичне використання антонімів. Пароніми. Загальна характеристика. Стилістичне використання паронімів: паронімазія.
23. Склад української лексики з погляду її походження. Основні лексичні пласти української мови: індоєвропейська, праслов'янська та спільнослов'янська лексика в складі української мови. Власне українська лексика. Фонетичні, морфологічні та словотвірні особливості власне українських слів.
24. Іншомовна лексика в складі української мови. Джерела та характер запозичень. Найдавніші запозичення в лексичній системі української мови. Тюркізми. Слова старогрецького та латинського походження в складі української лексики. Їх ознаки.
25. Старослов'янізми в українській мові, їх ознаки. Стилістичне використання старослов'янizmів. Лексичні запозичення з російської, білоруської та польської мов.
26. Слова, запозичені із західноєвропейських мов (німецької, англійської та французької), їх ознаки. Екзотизми та інтернаціоналізми (міжнаціональні слова) в складі української лексики.
27. Фонетичне, морфологічне та семантичне освоєння слів іншомовного походження. Українські слова в інших мовах. Місце іншомовних слів у лексиці української мови.
28. Лексика української мови з погляду її вживання. Поняття «активна і пасивна лексика». Застарілі слова. Історизми як вид архаїзмів. Стилістичне використання застарілих слів. Неологізми. Причини їх виникнення. Загальномовні (узуальні) та індивідуально-авторські (оказіональні) неологізми.
29. Територіальні діалектизми, їх види. Жаргонізми та арготизми в українській мові. Загальна характеристика. Професійна лексика.
30. Склад української лексики з погляду її функціонально-стильового використання: загальноновживана (міжстильова) лексика і стилістично маркована: розмовно-побутова, суспільно-політична, офіційно-ділова, науково-термінологічна: емоційно-експресивна і книжна лексика.
31. Основні класифікації фразеологізмів. Лексико-граматичні зміни у фразеологічних одиницях: скорочення лексичного складу, заміна одного компонента іншим, розширення і звуження обсягу їх значень.
32. Джерела української фразеології: професійне, античне, релігійне. Художня література (українська та зарубіжна) як джерело фразеологізмів.
33. Системні відношення у фразеології: полісемія, омонімія, синонімія та антонімія

- фразеологічних одиниць. Явище варіантності у сфері фразеології. Пареміологія. Паремії. Види паремій. Загальна характеристика.
34. Предмет і завдання лексикографії. Словник. Основні типи словників. Енциклопедичні та лінгвістичні словники. Загальна характеристика.
 35. Слово як об'єкт морфемного та словотвірного аналізів. Морфеміка. Морфема – мінімальна значуща частина слова. Морф. Аломорф. Варіанти морфеми. Коренева морфема.
 36. Характеристика афіксальних морфем: префікс, суфікс (нульовий суфікс), закінчення, постфікс, інтерфікс, конфікс, уніфікс. Афіксоїди (суфіксоїди та префіксоїди). Основа слова. Основні зміни в морфемній будові слова: спрощення, перерозклад, ускладнення.
 37. Способи словотворення в сучасній українській мові. Неморфологічні способи словотворення: лексико-семантичний, лексико-синтаксичний, морфолого-синтаксичний (його різновиди: субстантивація, ад'ективація, прономіналізація, адвербіалізація). Основні різновиди морфологічного способу словотворення: суфіксальний, безафіксний (нульова суфіксація), префіксальний, префіксально-суфіксальний, постфіксальний, основокладання, абрєвіація.
 38. Граматика української мови, її зміст і завдання, основні поняття граматики: граматична категорія, граматичне значення, граматична форма. Способи і засоби вираження граматичного значення.
 39. Вчення про частини мови. Принципи поділу слів на частини мови. Класифікація частин мови. Явища переходу в системі частин мови.
 40. Іменник як частина мови, загальна характеристика категоріального значення, морфологічних ознак, синтаксичних функцій. Лексико-граматичні розряди іменника.
 41. Категорія роду іменників. Іменники спільного роду. Хитання в роді. Рід невідмінюваних іменників. Стилїстичне використання категорії роду. Персоніфікація.
 42. Категорія числа іменників. Однинні та множинні іменники. Залишки форм двоїни в сучасній українській мові.
 43. Категорія відмінка іменників. Відмінкова система іменника сучасної української мови. Основні значення відмінків.
 44. Поділ іменників на відміни та групи. Іменники, що знаходяться поза відмінами. Особливості словозміни іменників I відміни. Особливості словозміни іменників II відміни. Особливості словозміни III і IV відмін іменників. Словотвір іменників. Субстантивація.
 45. Прикметник як частина мови, загальна характеристика значення, морфологічних ознак і синтаксичних функцій. Лексико-граматичні розряди прикметників, їх значення, творення і вживання. Перехідні лексико-граматичні розряди прикметників.
 46. Ступені порівняння прикметників (синтетичні та аналітичні форми). Прикметники, що не утворюють ступенів порівняння. Повні і короткі прикметники. Стягнені та нестягнені форми повних прикметників. Словозміна прикметників. Словотвір прикметників.
 47. Числівник як частина мови, загальна характеристика значення, морфологічних ознак і синтаксичних функцій. Формування числівника як частини мови. Нумералізація.
 48. Розряди числівників за значенням. Групи числівників за будовою. Відмінювання

- і правопис числівників. Синтаксичні зв'язки числівників з іменниками.
49. Займенник у системі частин мови: специфіка значення, морфологічних ознак і синтаксичних функцій. Розряди займенників за значенням. Відмінювання і правопис займенників. Пронімінативізація. Перехід займенників до інших частин мови.
 50. Дієслово як частина мови, загальна характеристика значення, морфологічних ознак, синтаксичних функцій. Дієслівні форми. Типи дієслівних основ.
 51. Категорія виду дієслова, її значення. Способи і засоби творення видових пар. Одновидові та двовидові дієслова.
 52. Категорія перехідності / неперехідності дієслів. Категорія стану дієслів.
 53. Категорія способу дієслів. Значення, творення і вживання способових форм.
 54. Категорія часу дієслів. Значення, творення і вживання часових форм. Поділ дієслів на дієвідміни. Словозміна дієслів архаїчної групи. Словотвір дієслів.
 55. Дієприкметник, його значення, морфологічні ознаки і синтаксичні функції. Предикативні форми на *-но*, *-то*. Дієприслівник, його значення, морфологічні ознаки і синтаксичні функції.
 56. Прислівник у системі частин мови, його значення, морфологічні ознаки і синтаксичні функції. Розряди прислівників за значенням. Словотвір прислівників. Адвербіалізація.
 57. Сполучник як частина мови, загальна характеристика. Групи сполучників за значенням, за будовою, за способом уживання в реченні. Розмежування сполучників і сполучних слів. Кон'юнкціоналізація.
 58. Частка як частина мови, функції часток у реченні. Функціонально-семантична класифікація часток. Групи часток за походженням та місцем розташування в реченні. Партикуляція.
 59. Вигук у системі частин мови. Класифікація вигуків за значенням. Групи вигуків за походженням та будовою. Інтер'єктивізація. Звуконаслідувальні слова.
 60. Синтаксис як розділ граматики. Синтаксис у системі лінгвістичних дисциплін. Загальнограматичні і загальносинтаксичні поняття.
 61. Аспекти аналізу синтаксичних одиниць: формально-синтаксичний, семантико-синтаксичний, комунікативний.
 62. Синтаксичні зв'язки. Засоби вираження синтаксичних зв'язків. Спеціалізація синтаксичних зв'язків: властиві семантико-синтаксичні відношення.
 63. Поняття речення. Синтаксичний зв'язок та семантико-синтаксичні відношення у реченні. Синтаксичні функції речення. Комунікативна природа речення.
 64. Підмет як головний член двоскладного речення. Види підметів, морфологічні засоби їхнього вираження.
 65. Присудок. Види присудків. Простий дієслівний присудок. Дієслівний складений присудок. Іменний складений присудок.
 66. Поділ речень за складом. Різновиди двоскладних речень.
 67. Поділ речень за складом. Різновиди однокладних речень.
 68. Синтаксичний рівень сполучень слів. Різновиди сполучень слів, їхні синтаксичні особливості.
 69. Граматична природа словосполучення. Обсяг словосполучень. Типи відношень у словосполученнях. Зв'язок у словосполученнях.
 70. Засоби поширення речення: додаток.
 71. Засоби поширення речення: означення.
 72. Засоби поширення речення: обставина.

73. Поняття про ускладнення речення. Засоби ускладнення речення.
74. Складне речення як синтаксична одиниця. Засоби зв'язку у складному реченні. Засади типології складних речень.
75. Складносурядні речення. Засади типології складносурядних речень. Види складносурядних речень.
76. Поняття про складнопідрядні речення. Засади типології складнопідрядних речень. Різновиди складнопідрядних речень.
77. Складнопідрядні речення місця. Складнопідрядні речення означальні та з'ясувальні.
78. Складні речення зі значенням каузальності (речення причини, умови, мети, наслідку, допусту).
79. Складні безсполучникові речення, їхній статус. Типи безсполучникових речень.
80. Поняття про багатоконпонентні речення. Типологічні різновиди складних багатоконпонентних речень.
81. Особливості синтаксису мовлення. Слова-речення, їхні різновиди.
82. Комунікативно та стилістично зумовлені конструкції: незакінчені (обірвані) речення, парцельовані речення, неповні речення.
83. Засади української пунктуації. Поняття пунктограми. Основні пунктограми українського правопису.
84. Загальна характеристика курсу «Стилістика і культура мови», його предмет і завдання.
85. Поняття мовного стилю. Загальна характеристика системи стилів, їх основні ознаки. Емоційно-експресивні різновиди стилів.
86. Поняття норми літературної мови. Види норм і їх загальна характеристика.
87. Загальна характеристика стилістичних фігур сучасної української мови.
88. Стилістичні особливості дієслівних форм і категорій.
89. Синоніміка лексична, фразеологічна, словотвірна, граматична. Міжстильові синоніми.
90. Анафора, епіфора, анепіфора, епанафора, їх стилістичне використання.

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

1. Методика викладання української мови як наука і навчальна дисципліна.
2. Значення шкільного курсу української мови та його місце серед інших навчальних дисциплін. Зміст і побудова шкільного курсу «Українська мова».
3. Принципи побудови та зміст чинних програм і підручників з української мови для 5-9 класів. Чотири змістові лінії навчання рідної мови.
4. Методи й прийоми вивчення української мови.
5. Методи теоретично-практичного вивчення мови. Система усних і письмових тренувальних вправ і завдань.
6. Інтерактивні методи навчання.
7. Види мовного розбору в школі, його значення, прийоми виконання.
8. Проблема уроку в сучасній лінгводидактиці.
9. Типи уроків за метою проведення, їх структура та методичні вимоги.
10. Норми та критерії оцінювання навчальних досягнень учнів 5-9 класів з мови.
11. Повторення з рідної мови, його види та методика проведення; систематизація знань.
12. Методика вивчення фонетики, графіки, орфоєпії, їх зв'язок з орфографією.
13. Зміст і завдання шкільного курсу з лексикології. Словникова робота на уроках мови.
14. Методика вивчення фразеології, шляхи засвоєння фразеологізмів.
15. Методи, прийоми вивчення будови слова та словотворення.
16. Значення і завдання вивчення частин мови у 6-7 класах.
17. Місце занять із синтаксису в школі, його зв'язки з морфологією, пунктуацією.
18. Значення та місце орфографії. Основні принципи та методика засвоєння орфограм.
19. Система завдань з орфографії, методика проведення. Види орфограм. Орфографічний розбір.
20. Найважливіші принципи пунктуації, пунктограма її види, пунктуаційний розбір.
21. Види робіт з розвитку зв'язного писемного мовлення у 5-7 класах, методи проведення.
22. Види робіт з розвитку зв'язного писемного мовлення у 8-9 класах, їх оцінювання.
23. Місце занять з розвитку усного зв'язного мовлення, його види і методи проведення.
24. Перекази, їх види, методика написання та оцінювання.
25. Види творів на уроках мови, методика їх проведення й оцінювання.
26. Основні поняття стилістики в школі, їх зміст та характер стилістичних умінь учнів.
27. Комунікативне спрямування у навчанні української мови.
28. Методика використання картин художників та проведення творчих робіт за картинами.
29. Факультативні заняття з української мови. Елементи наукового дослідження учнів.
30. Комп'ютеризоване навчання.
31. Значення, зміст і завдання позакласної роботи з мови, її форми. Мовний гурток.
32. Методика роботи з мови у 10-11 класах, зміст, обсяг та узагальнення знань.
33. Робота над мовою у зв'язку із вивченням української літератури.
34. Методична робота вчителя-словесника. Зміст і форми роботи методоб'єднання.
35. Кабінет української мови в школі, його обладнання та форми роботи.
36. Методика використання різних типів словників на уроках рідної мови.
37. Форми індивідуальної роботи з учнями над повторенням і поглибленням знань з української мови та формування комунікативних умінь.

38. Внутріпредметні зв'язки на уроках української мови, їх типологія.
39. Міжпредметні зв'язки на уроках мови (з літературою, історією, біологією, географією та ін.).
40. Лінгвальна компетентність особистості.
41. Соціолінгвальна компетентність учителя в професійно-педагогічній комунікації.
42. Прагматична компетентність учителя в процесі дидактичної взаємодії.